

Nr 468.

Av herr **Hedlund** i Rådomb. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 70, angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.

I propositionen nr 70 har Kungl. Maj:t framlagt förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. Det väsentligaste i den föreslagna reformen innebär, att åtgärder skola vidtagas för genomförande av en på nioårig skolplikt grundad enhetsskola, som är avsedd att ersätta den nuvarande folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan samt till viss del flickskolan och den praktiska mellanskolan.

Tidpunkten för genomförandet av enhetsskolan ställes emellertid på framtiden, och för den närmaste tioårsperioden föreslås en omfattande försöksverksamhet för att praktiskt utforma de lämpligaste metoderna för enhetsskolans organisation och funktion.

Det torde knappast råda några delade meningar därom, att vårt svenska skolväsende behöver förbättras. Den nuvarande undervisningsstandarden motsvarar icke längre tidslägets krav. Kunskaperna i elementära ämnen äro icke tillfredsställande, vilket icke minst ämnesvalet inom studiecirkulärna i det frivilliga folkbildningsarbetet ger vittnesbörd om. Vid de undervisningsanstalter, som bygga på folkskolan, måste en alltför stor del av kurserna användas för repetition av vad eleverna tidigare lärt sig — eller borde ha lärt sig. Både yrkeslivet och samhällslivet ställa i våra dagar ökade krav på den enskildes kunnande. Man får icke heller bortse från att kunskapen och bildningen äga värden i sig själva. Livsåskådningsproblemen och den mänskliga samlevnadens problem, individens önskan att förstå sig själv och sina medmänniskor, att kunna bedöma både sina egna och medmänniskornas problem och handlingsmotiv, allt detta ger motiv för en fördjupad personlighetsfostran inom skolans ram i nära samarbete med hemmet.

Det föreligger också väsentliga skillnader mellan landsbygd och tätorter i fråga om folkskolans organisationsformer och verksamhet. I städer och tätorter har man genomgående högre skolformer än på landsbygden. I städerna gå cirka 91 procent av folkskolans lärjungar i skolor av A-typ, medan motsvarande procentsats för eleverna i landsbygdens folkskolor endast utgör knappt 30. Man kan givetvis diskutera, huruvida stadsungdomen finner sig bättre till rätta i yrkes- och samhällslivet än landsbygd ungdomen, men det är ett faktum, att den förra har bättre möjligheter

att erhålla kunskaper än den senare. Den har således i regel bättre startmöjligheter i livet än landsbygdsungdomen. Hur den sedan utnyttjar dessa bättre möjligheter är en annan sak, som är beroende av många faktorer av både individuell och allmän karaktär.

Vi kunna således konstatera, att det föreligger ett behov av förbättring av vårt svenska skolväsende. Inom folkskolan böra de tekniska färdigheterna att läsa, skriva och räkna nötas in bättre, kunskapsmeddelelsen bör effektiviseras och skolans personlighetsfostrande arbete ges ett vida större utrymme än vad som nu är fallet. De båda sistnämnda kraven gälla också för den högre undervisningen på det nuvarande realskolestadiet och på gymnasiet. Vidare är det ett mycket väsentligt krav, att yrkesundervisningen utbygges och göres effektivare. Genom skolans medverkan bör de praktiska yrkenas sociala anseende höjas, så att dessa yrken komma att värderas lika högt som de intellektuella yrkena. *Slutligen är det ett oavvisligt krav, att landsbygdens ungdom beredes tillgång till såväl teoretisk utbildning som yrkesutbildning, som i kvalitativt hänseende blir jämställd med den utbildning, som står eller framdeles kommer att stå stadsungdomen till buds.*

Från dessa utgångspunkter hälsa vi med tillfredsställelse, att en reform av vårt skolväsende nu planeras i avsikt att omdana detta i sådan riktning, att det bättre kan motsvara de krav, som ur skilda synpunkter måste ställas på detsamma.

Det har stått mycken diskussion kring enhetsskolans idé, och givetvis kunna delade meningar göra sig gällande om dess lämplighet eller icke lämplighet. Emellertid är det ett faktum, att utvecklingen på skolväsendets område gått i riktning mot en utjämning av dualismen mellan folkundervisning och högre undervisning. Enhetsskolans idé har således redan i viss mån förverkligats i praktiken. Den nu föreslagna reformen innebär fortsättning på redan inledda utvecklingslinjer. Under sådana förhållanden torde tiden vara mogen för en avskrivning av diskussionen enhetsskola eller icke enhetsskola. Det torde vara möjligt att skapa allmän enighet om att enhetsskolans princip skall slås fast genom beslut av statsmakterna.

Vi anse oss alltså kunna acceptera propositionens förslag om genomförande av enhetsskolan under de närmaste årtiondena. Även om vi ge vår anslutning till denna målsättning, kunna vi dock icke underlåta att framhålla, att förverkligandet av enhetsskolan kommer att uppställa många svårlösta problem och att detta är förenat med åtskilliga nackdelar. Vi anse dock, att fördelarna uppväga nackdelarna och att det skall bli möjligt att på ett tillfredsställande sätt lösa de problem, som äro förenade med enhetsskolans förverkligande.

Då enhetsskolan skall utgöra en sammansmältning av både folkskolan och realskolan böra eleverna vid skoltidens slut ha tillägnat sig ett kun-

skapsmått, som ungefär motsvarar det kunskapsmått, som nu erhålles i realskolan. Det kan givetvis uppstå svårigheter att förverkliga denna målsättning. I den nuvarande realskolan är skolgången frivillig, i enhetsskolan skall den bli obligatorisk. Enhetsskolan får således ett större och vida mindre homogent elevmaterial än den nuvarande realskolan. Den får arbeta med elever, som äga vitt skiftande grader av begåvning och intresse-riktning. Vissa elever kunna lätt följa med undervisningen, andra kunna göra det endast med svårighet, och återigen andra kunna över huvud taget icke tillgodogöra sig undervisningen i enhetsskolans högre klasser. Det finns därför viss risk för att undervisningsresultatet i enhetsskolan kommer att ge ett för svagt underlag för exempelvis de elever, som ämna fortsätta sin utbildning inom gymnasier. Detta kan leda till en kvalitetsförsämring inom gymnasieundervisningen och inom utbildningen vid universitet och högskolor, som kan få menliga följder för vårt kulturliv.

Å andra sidan måste ett förverkligande av enhetsskolan leda till ett höjande av den allmänna folkbildningen. Enhetsskolan kommer att ge ett vida större kunskapsmått än vad den nuvarande folkskolan kan åstadkomma. För den stora massan av vårt folk måste det vara en given fördel, att den kan erhålla mera kunskaper och bättre orientering i samhällslivet än vad som för närvarande är möjligt. Och än viktigare är, att eleverna i enhetsskolan bibringas en personlighetsdanande fostran, så att de väl kunna fylla sina blivande uppgifter både som yrkesutövare och som medborgare. Särskilt för landsbygdens ungdom måste enhetsskolan bli värdefull. Den bör ge landsbygdens barn och ungdom möjlighet att erhålla en undervisning på de båda lägre stadierna av enhetsskolan, som är kvalitativt likställd med den undervisning, som städernas barn erhålla. Den ger också landsbygdens ungdom möjlighet att erhålla en utbildning på det högre stadiet, motsvarande den nuvarande realskoleutbildningen, i hemorten. Det är av stor både social, psykologisk och även medicinsk betydelse, att ungdomen i detta åldersstadium i stor utsträckning kan stanna kvar i sina hem och icke för sin utbildnings skull måste överflyttas till annan miljö eller dagligen företaga långa och tröttande resor mellan hemmet och skolan. Det är också ur yrkeslivets synpunkt synnerligen värdefullt, att landsbygdens ungdom inte ryckes bort ur barndomsmiljön. Om de måste inkvarteras i städer och tätorter, förlora de lätt kontakten med hembygden, och landsbygdens näringsliv går miste om deras arbetskraft för framtiden.

För att enhetsskolereformen verkligen skall kunna genomföras och enhetsskolan komma att fungera på det sätt, som avses, krävas två grundläggande förutsättningar. Den ena är, att lärarpersonal i tillräcklig omfattning och med tillfredsställande kompetens och allmän lämplighet för sitt yrke kan erhållas. Den andra är, att vår samhällsekonomi blir så god, att vi orka med de ökade utgifter, som äro nödvändiga för reformens

genomförande. Reformen kommer att ställa stora finansiella krav både på stat och kommun och på de enskilda hemmen.

Kraven på lärarna i enhetsskolans olika stadier måste bli högre än de krav, som nu ställas på motsvarande lärarkategorier. Och alldeles särskilt måste kraven bli höga, om lärarpersonalen skall uppfylla de fordringar skolkommissionen velat ställa på den. Man får givetvis inte ställa alltför höga anspråk på lärarna, ingen kan begära, att alla lärare skola motsvara den idealbild av ungdomens fostrare, som man kan konstruera upp vid ett skrivbord. Men då undervisningen inom enhetsskolan tänkes bli mera differentierad och individualistiskt inriktad än inom den nuvarande skolan, kommer reformens framgång att till övervägande del vara avhängig av lärarnas duglighet och lämplighet. Det är inte bara goda pedagogiska färdigheter, som komma att fordras av dem, de måste också vara besjälade av vilja att skapa en ny skola för ungdomen, där kunskapsmeddelandet och personlighetsdanandet ingått en förening. Om lärarna icke komma att verka i denna anda, blir reformen till stor del förvanskad. Därför är det av yttersta vikt, att åtgärder vidtagas för att rekrytera lärarbanan med för uppgiften lämpliga personer och att dessa erhålla en fullgod utbildning för sitt yrke.

I fråga om skolreformens ekonomiska sida kan man konstatera, att det för närvarande saknas förutsättningar för dess genomförande. Vår samhällsekonomi har av skilda orsaker blivit synnerligen ansträngd, vilket medfört, att tidigare beslutade reformer till viss del stannat på papperet eller icke alls kunnat genomföras. Man kan fördenskull vara tveksam om det riktiga av att nu återigen fatta beslut i fråga om en genomgripande och långt syftande reform av sådan art som den här beträffande skolväsendet föreslagna. Emellertid innebära kostnaderna för skolreformen en investering i det levande människomaterialet, som icke endast är nödvändig ur synpunkten att hålla vårt kulturliv på en med andra kulturländers jämbördig nivå utan som också kommer att verksamt bidra till höjandet av vårt näringslivs prestationsförmåga och därmed till att höja levnadsstandarden för hela vårt folk. De betänkligheter, som dagens ekonomiska läge inger, måste därför vägas mot den framtida nyttan av reformens genomförande.

Man måste vidare betänka, att reformens genomförande kommer att kräva en mycket lång tidrymd, och om de ekonomiska förutsättningar för reformarbetet, som föreligga om tio år eller om tjugo år, vet man i dag ingenting med säkerhet. Givetvis kan icke skolreformen genomföras med mindre än att såväl produktionen som produktiviteten ökar. Hittills ha vi i vårt land kunnat successivt öka både produktionen och produktionsresultatet per arbetande individ. Takten i denna stegring har under senare år minskats, men om fredliga förhållanden komma att råda i världen, kan man våga förutsätta, att nationalinkomsten kommer att växa

åtminstone i den takt, som varit rådande under senaste tid. Och om dessa förutsättningar uppfyllas ha vi råd att genomföra reformen. Vi vilja dock understryka, att statsmakterna, innan definitiva beslut om utgifter för skolreformens genomförande fattas, också se till att täckning finns för dessa beslut. Då Sverige är ett litet land med relativt begränsade ekonomiska resurser, är det enligt vår mening nödvändigt att försiktighet iakttages vid allt framtida reformarbete på samhällslivets skilda områden. Mindre nödvändiga reformer höra få stå tillbaka för mera nödvändiga. Till de allra mest nödvändiga vilja vi räkna förbättrandet av de ungas utbildning.

I propositionen s. 69 ff. diskuterar departementschefen skolans mål. De riktlinjer han där drar upp kunna vi i huvudsak acceptera. De syfta, som här ovan i motionen antytts, till att ge skolan en delvis ny inriktning, så att dess fostrande verksamhet mera träder i förgrunden, samtidigt som kunskapsmeddelandet inriktas på att göra de unga bättre lämpade för sina kommande uppgifter i yrkeslivet och samhällslivet.

Departementschefen anser i likhet med skolkommissionen, att denna målsättning för skolans arbete icke kan genomföras utan att skolplikts-tiden fastställs till nio år. På kortare tid är det enligt hans mening icke möjligt att uppnå de resultat av skolarbetet, som i enlighet med målsättningen eftersträvas. Flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig över skolkommissionens betänkande, ha framfört samma åsikt.

Givetvis kunna vägande invändningar göras mot utsträckning av skolpliktstiden till nio år. De med reformen sammanhängande kostnaderna bli höga, bristen på både lärare och skollokaler är betydande och tar med all säkerhet lång tid att fylla. Behovet av nya lokaler för den nuvarande folkskolorganisationen är mycket stort, och det kommer att kräva avsevärd tid, innan eftersläpningen på detta område kan övervinnas. Det torde också komma att uppstå vissa svårigheter för näringslivet att fylla behovet av arbetskraft, om skolpliktstiden skall förlängas med ytterligare två år. Särskilt inom jordbruket, där bristen på arbetskraft varit och alltjämt i betydande utsträckning är stor, kan det inte undvikas, att barnens utsträckta skolgång kommer arbetskraftsbristen att framträda ännu skarpare.

Gentemot dessa svårigheter må emellertid framhävas att betydande positiva vinster skulle göras genom en nioårig skolgång. Landsbygdens barn skulle bli bättre gynnade gentemot städernas och tätorternas barn. Studiebegåvad ungdom ur alla samhällsklasser skulle få bättre möjlighet till högre utbildning. Krav på ökade kunskaper och förbättrad medborgerlig utbildning ha rests på snart sagt alla områden. Härigenom har tillströmningen till realskolorna ökat väsentligt. Det borde då vara till fördel, att realskoleutbildning medges för alla, som kunna tillgodogöra sig denna ut-

bildning. Införandet av nioårig obligatorisk skola skulle öka möjligheterna till ett rationellt lärjungeurval för högre studier. Slutligen skulle möjligheterna till karaktärsfostran inom skolan väsentligt förbättras, om eleverna finge stanna kvar i skolan under den viktiga övergångsåldern mellan barndoms- och ungdomsåren. Den invändningen, att den nioåriga skolan skulle öka arbetskraftsbristen, kunna vi inte tillmätta avgörande betydelse, därför att det är viktigt att barnen få en god utbildning.

Det av departementschefen framförda förslaget att under en tioårig försöksverksamhet söka utprova de bästa metoderna för den blivande enhetsskolans verksamhet anse vi vara mycket värdefullt.

Vad som framför allt motiverar försöksverksamheten, det är, som departementschefen påpekar, att diskussionen i differentieringsfrågan nu förts så långt, att det inte synes möjligt att komma längre på utredningsvägen. Departementschefen förklarar, att försöksverksamheten i första hand bör inriktas på att pröva de metoder och den organisation, som skolkommissionen föreslagit i fråga om enhetsskolans verksamhet. Givetvis bör skolkommissionens förslag prövas, men det måste vara angeläget, att även andra uppslag och idéer prövas under försöksverksamheten. Försöksverksamheten får avgöra, om skolkommissionen har rätt i sin åsikt, att det skall bli möjligt att driva individualiseringen så långt, att hela skalan av begåvningsvarianter, av både teoretisk och praktisk art, kan sammanhållas i ett gemensamt arbete inom ramen av en klass under åtta år eller om det är bättre att söka åstadkomma mera homogena klasser. Vi vilja också understryka departementschefens uttalande att största möjliga hänsyn bör tagas till lokala önskemål och initiativ. Över huvud taget bör denna försöksverksamhet göras så omfattande och allsidig som möjligt och genomföras oberoende av alla förutfattade meningar. Försöksskolor bör anordnas i kommuner av olika typ och på så många platser som möjligt runt om i landet, att försöken kunna komma att ge bästa möjliga vägledning för kommande beslut om enhetsskolans organisation och funktion.

Behovet av en avsevärt utvidgad yrkesutbildning har knappast vållat några delade meningar vid planeringen av skolreformen. Skolutredningen liksom skolkommissionen har understrukit betydelsen av en god utbildningsgång för de elever, som komma att övergå till praktiska yrken. I propositionen kommer också denna uppfattning till synes i olika sammanhang. Departementschefen förklarar, att de närmaste årtiondena måste bli en period av verkligt uppsving för yrkesskoleväsendet. Det är också av yttersta vikt att yrkesundervisningen utbygges så snabbt som möjligt. Endast en relativt ringa del av ungdomen erhåller nu yrkesutbildning vid någon undervisningsanstalt. Allra sämst lottad är jordbrukarungdomen. Landsbygden är i hög grad underförsörjd med yrkesutbildningsanstalter.

En snedvridning av yrkesvalet bör undvikas till gagn för individerna

och samhället. Det är av utomordentlig vikt, att näringslivets olika grenar få sin andel av landets begåvningsstillgångar. Självfallet påverkas yrkesvalet av många faktorer, icke minst det praktiska yrkesarbetets betalning och sociala värde. Men det bör framhållas, att yrkesutbildningens ordnande i hög grad influerar på elevernas val av studieväg och liysuppgift. Yrkesutbildningen måste därför kunna tåla konkurrensen med en god teoretisk utbildning. De båda utbildningsvägarna böra inte blott på papperet utan också i verkligheten te sig likvärdiga. Vi vilja tillfoga, att detta krav givetvis bör gälla både landsbygdens och tätorternas skolväsende.

Här möter oss ett av skolreformens centrala problem. Frågeställningen är icke *om* utan *hur* likvärdiga teoretiska och praktiska utbildningsmöjligheter skola uppnås. Det kan knappast råda någon tvekan om att yrkesutbildningens ordnande erbjuder de största svårigheterna vid planeringen av den framtida skolan. Skolkommissionens förslag, till vilket departementschefen i stort sett anslutit sig, innebär knappast någon god lösning av problemet. Vi kunna icke frigöra oss från den uppfattningen, att avsnittet om yrkesutbildningen är reformförslagets svagaste punkt.

Enligt propositionen skall linjeuppdelningen inom enhetsskolan ske först under det nionde skolåret. Klass 9 g inleder de gymnasiala studierna, medan 9 a har karaktär av en allmänt teoretisk avslutningsklass och 9 y är avsedd att ge eleverna en förberedande yrkesutbildning.

Den bästa formen av yrkesutbildning utgöres otvivelaktigt av utbildning i yrkesskola. Medan skolkommissionen förordat, att elevs övergång till yrkesskola bör tidigast ske efter genomgången åttonde klass, har departementschefen i propositionen uttalat, att man försöksvis bör pröva en övergång till fleråriga yrkesskolor även efter sjunde klassen. Departementschefen har här tagit stor hänsyn till önskemålen från överstyrelsen för yrkesutbildning och skolöverstyrelsen.

Man räknar icke med att yrkesskoleutbildning blir tillgänglig för flertalet av de praktiskt inriktade eleverna. För dem skall i stället yrkesutbildning ordnas genom en växling mellan yrkespraktik och undervisning i yrkesteori. För de elever, som kunna erhålla en kvalificerad yrkespraktik, bör utbildningen kunna bli av stort värde. Men vad blir resultatet för övriga elever i 9 y?

Det kan vara klokt att låta eleverna få pröva sina krafter i yrket, innan undervisningen i yrkesteori meddelas. Emellertid är det mycket svårt att förutse näringslivets möjligheter och villighet att ta emot eleverna som praktikanter. Detta påpekas också i flera remissyttranden, i vilka ävenledes framhålls, att man icke beaktat svårigheterna under en depressions-tid. Yrkespraktiken blir självfallet också svår att ordna i kommuner, som sakna ett differentierat näringsliv.

Även till utformningen av undervisningen i yrkesteori måste vi ställa oss tveksamma. Det kan vara värdefullt att utnyttja praktiska yrkesutövare

som lärare i yrkesteori, men kravet på pedagogisk skicklighet får man icke bortse ifrån. Elevernas yrkesval blir utan tvivel relativt differentierat. Tanken att i vissa fall tillgodose undervisningen i yrkesteori med korrespondensstudier förefaller icke särskilt realistisk, om man eftersträvar ett verkligt uppsving för yrkesutbildningen.

Det bör klart sägas ut, att klass 9 y icke får bli en undermålig yrkesbetonad fortsättningsskola. Vi betvivla, att klasserna 9 a och 9 y bli likvärdiga, om kommissionens vagt utformade förslag realiseras. Det är nämligen undervisningsresultatet och icke skolpliktstidens längd, som faller utslaget.

Enligt vår mening bör yrkesutbildningen huvudsakligen ske genom kvalificerad lärlingsutbildning eller väl utrustade yrkesskolor.

Svårigheterna att ordna en tillfredsställande yrkesutbildning äro icke så betydande för städer och tätorter. Dessa komma att bygga ut sitt yrkeskoleväsende. Men hur skall problemet lösas i de glesbebyggda områdena av landet, där varje kommun omöjligen kan upprätta ett flertal yrkesskolor? Ett samarbete mellan staten, kommunerna, landstingen och hushållningssällskapen blir säkerligen nödvändigt, om landsbygdens yrkesskoleväsende skall kunna utbyggas i väsentlig omfattning. Är det då en fördel, att eleverna i många fall utbyta 9 y i hembygdens centralskola mot en yrkesskola i grannkommunen? Undervisningsresultatet talar åtminstone för en sådan ordning. Om icke yrkesutbildningen blir av god kvalitet, kan den icke konkurrera med den teoretiska utbildningen. Om landsbygdens ungdom får en sämre yrkesutbildning än städernas, kan den icke med framgång konkurrera om arbetstillfällena.

Ett speciellt problem erbjuder yrkesutbildningen i jordbruk, eftersom det anses lämpligt, att den meddelas något äldre elever. Skolkommissionen har icke velat förorda rätt för elev att få utbyta 9 y mot yrkesskola vid något senare tidpunkt, men bör den tanken absolut avvisas? Om pedagogiska skäl tala för detta system, bör dess förverkligande icke hindras av ett dogmatiskt tänkande. Det kan mycket väl tänkas, att det vore lämpligt, att sådana elever, som ha för avsikt att välja jordbrukarens yrke, finge sluta skolan efter åtta eller i vissa fall sju år, för att senare komplettera sin utbildning med kurser vid lantmannaskola eller lantbruksskola eller för den kvinnliga ungdomens del vid lanthushållsskola. Givetvis bör liknande uppdelning av utbildningen kunna tillämpas även för elever, som välja vissa andra yrken. En nioårig skola behöver ingalunda innebära en för alla elever nioårig skolgång i en följd.

Vi beklaga, att skolkommissionens förslag om den lägre yrkesutbildningen ännu icke föreligger. Det hade varit önskvärt att redan nu få klarlagt, hur anknytningen mellan enhetsskolan och yrkesskolorna bäst kan ordnas.

Enligt vår uppfattning har enhetsskolan många förtjänster, men det finns

anledning att ägna dess yrkesutbildning kritisk uppmärksamhet. Säkerligen kan förslaget förbättras. Under årens lopp har det talats så mycket om yrkesutbildningens eftersatthet och så många ord om att yrkesutbildningen måste få en avsevärt större omfattning. Tiden borde vara inne att gå från ord till handling.

Av det resonemang vi här ovan fört framgår, att vi ansluta oss till departementschefens förslag i fråga om bildningsmålet för den teoretiska undervisningen inom enhetsskolan. Beträffande yrkesundervisningen äro de riktlinjer, som i propositionen uppdragas för den förberedande yrkesundervisningen, så obestämda, och frågorna om yrkesundervisningens framtida organisation och arbetssätt och om dess anknytning till enhetsskolan äro så pass flytande, att vi icke anse oss kunna taga ställning till desamma i nuvarande läge. Innan definitiva beslut i dessa frågor fattas, böra olika vägar prövas genom en försöksverksamhet under samma allmänna betingelser, som vi här ovan förordat i fråga om den rent teoretiska undervisningen i enhetsskolan.

Härvid böra självfallet prövas olika former för utbildningens ordnande, såsom yrkespraktik, lärlingsanställning, deltagande i olika slags kurser, specialundervisning, yrkesskoleundervisning i olika åldersstadier etc. Det måste emellertid vara ett oeftergivligt villkor, att den på detta sätt vunna utbildningen skall bli likvärdig med den, som erhålles på den teoretiska utbildningslinjen, och att den således oavsett hur den ordnas skall motsvara vad som kan inhämtas i en nioårig skola.

Det är uppenbart, att åtskilliga elever icke äga förutsättningar att kunna tillgodogöra sig undervisningen i enhetsskolans högsta klasser utan att de på ett tidigare stadium måste avföras från skolarbetet. Problemet hur deras fortsatta utbildning skall ordnas bör lösas i samband med yrkesutbildningens problem. Genom försöksverksamheten bör man således experimentera sig fram till en lösning av dessa elevers utbildningsfråga.

I fråga om centraliseringen inom enhetsskolan ansluter sig departementschefen till skolkommissionens mening, att en allmän centralisering av undervisningen i klasserna 7—9 är ofrånkomlig. Om det gäller centralisering av lägre stadier är däremot varsamhet påkallad enligt departementschefens mening. Skolkommissionen har för sin del betecknat en centralisering av klasserna 5 och 6 som »ofta önskvärd» och med hänsyn till undervisningen i engelska nödvändig.

En allmän centralisering av klasserna 7 och 9 innebär, att enhetsskolans högsta klasser komma att förläggas till tätorterna inom storkommunerna. Ur många synpunkter kommer detta att ge upphov till olägenheter för såväl eleverna som föräldrarna. I de glesare befolkade områdena av vårt land måste eleverna i dessa klasser antingen dagligen färdas de långa sträckorna mellan skolan och hemmet eller också inackorderas på skolplatsen, möjligen i skolhem. Intetdera är i och för sig önskvärt. Som

Målsmännens riksförbund framhållit i sitt yttrande påtvingas skolan därigenom ansvaret för de ungas fritid, och föräldrahemmen undandragas sitt inflytande på barnen, just under pubertetsåldern, då de unga kanske mer än någonsin äro i behov av det stöd, som hemmiljön kan ge. Emellertid torde det inte vara möjligt att ordna undervisningen i enhetsskolans högre klasser på ett tillfredsställande sätt, om icke denna undervisning centraliseras. Tillgången på ämneslärare torde icke kunna bli så omfattande, att det skulle vara möjligt att infoga enhetsskolans högsta stadium i bygdeskolorna. Det torde också bli för dyrbart att uppföra erforderliga skolbyggnader och anskaffa undervisningsmateriel, om centralisering icke äger rum. Det torde sålunda vara ofrånkomligt att sammanföra de högsta klasserna till centralskolor.

I fråga om de sex lägsta klasserna bör däremot i regel ingen centralisering förekomma. Vi kunna icke dela skolkommissionens uppfattning, att en centralisering av klasserna 5 och 6 ofta skulle vara önskvärd. Enligt vår mening bör en sådan centralisering endast få förekomma i rena undantagsfall, om särskilda omständigheter motivera detta. Den obligatoriska undervisningen i engelska från och med femte klassen bör icke få tas till intäkt för framställande av centraliseringskrav. Det är bättre, att lärarna i engelska ambulera mellan olika skolor, om så blir nödvändigt, än att eleverna sammanföras i centralt belägna skolor.

De mindre barnen böra få stanna i sin hemmiljö och ha skolan i hemmets närhet. Bygdeskolorna, även om de äro än så små, utgöra kulturhärdar, som inte böra berövas bygderna i den mån detta går att undvika och lärarkrafter kunna anskaffas. Undervisningen i de sex lägre klasserna bör enligt vår mening förläggas till bygdeskolorna. Undantag från denna regel bör medges endast om så oundgängligen kräves. Det är dock av vikt, att dessa bygdeskolor utrustas med goda lärarkrafter och ändamålsenliga lokaler och undervisningsmateriel, så att undervisningen icke blir kvalitativt sämre än på motsvarande stadier i städer och tätorter.

Beträffande kristendomsundervisningen i enhetsskolan notera vi med tillfredsställelse, att departementschefen liksom skolkommissionens majoritet intagit en positiv hållning. Kristendomsundervisningen bör, såsom skolkommissionen framhållit, inte bara syfta till att meddela de unga kunskap utan stämma till allvar och eftertanke. Däremot anse vi, att kommissionen överbetonat skolans uppgift i fråga om livsåskådningsproblemen. Dess uppfattning i detta avseende förefaller icke att vara verklighetsbetonad. De flesta människor tillägna sig aldrig någon utformad livsåskådning under sin levnad, och därför torde mången kristendoms-lärare, som domkapitlet i Uppsala framhållit, få känna sig tillfredsställd, om han utom kunskaper i ämnet kan bibringa eleverna en bestående aktning för de hotade livsvärden, som kristendomen under århundradenas lopp har skänkt mänskligheten.

Departementschefen anser, att det för skolans arbete väsentliga är, huruvida det gemensamma i vår uppfattning av rätt och orätt, gott och ont, sant och osant är tillräckligt att bilda grunden för en kristendomsundervisning, som kan tillfredsställa det stora flertalet av vårt folk. På grundval av erfarenheterna av 1919 års undervisningsplan anser departementschefen detta vara möjligt. Vi dela hans uppfattning härvidlag och anse i likhet med honom att det bör vara möjligt att finna en tillfredsställande lösning av kristendomsundervisningens problem i huvudsaklig anslutning till de av skolkommissionens majoritet uppdragna riktlinjerna.

Likaså kunna vi ansluta oss till de riktlinjer för morgonbönens ordnande, som departementschefen uppdragit. Det är värdefullt att morgonandakten som ett inslag av samling och högtid bevaras även åt framtidens skola. Så som departementschefen tänker sig morgonandaktens inordnande i skolarbetet bör denna andakt icke komma i strid med det principiella religionsfrihetskravet.

Sammanfattningsvis vilja vi starkt understryka nödvändigheten av att enhetsskolereformen genomföres på ett sådant sätt, att likvärdighet skapas mellan land och stad i fråga om både den teoretiska och den praktiska utbildningen. Reformen får inte bidra till att konservera landsbygdens nuvarande eftersläpning gentemot städerna. Det måste bli en angelägen uppgift för både statsmakterna, kommunerna och skolmyndigheterna att se till, att landsbygden erhåller lika goda lärarkrafter och lika goda skollokaler och undervisningsmateriel som städerna.

Tidsschemat för reformens genomförande bör anpassas så, att utbyggnaden av landsbygdens skolväsende icke kommer i efterhand gentemot utbyggnaden i städerna. Det är fördenskull av vikt att se till, att förbättringsarbetet inom den nuvarande folkskoleorganisationen på landsbygden icke eftersättes under den försöksperiod, som skall bilda inledningen till enhetsskolereformens genomförande.

Skolkommissionen har velat lägga ansvaret för skolans utveckling på kommunerna men samtidigt förordat, att staten tar på sig en större andel av kostnaderna för skolväsendet. Till denna uppfattning ge vi helt vår anslutning. Om staten föreskriver en viss skolstandard, bör konsekvensen bli den, att den också åtar sig ansvaret för de kostnader, som detta kräver. Även departementschefen anser, att staten i större utsträckning än hittills bör övertaga kostnaderna för skolväsendet. Då utredning pågår om statsbidragssystemet i dess helhet, vill departementschefen först avvakta resultatet av denna utredning, innan han tar ställning till frågan om avvägningen mellan stat och kommun av kostnaderna för skolväsendet.

Vi vilja understryka vikten av att denna utredning påskyndas, så att beslut i avvägningsfrågan kan fattas snarast möjligt.

Med anledning av vad som sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 måtte vidtaga sådana ändringar, att frågan om den förberedande yrkesundervisningens ordnande inom enhetsskolan liksom dennas anknytning till yrkesskolorna lämnas öppen, till dess att resultaten av försöksverksamheten föreligga, samt att möjlighet beredes för sådana elever, som icke kunna tillgodogöra sig undervisningen i enhetsskolans högre klasser, att få avgå ur denna på ett tidigare stadium och erhålla annan utbildning, som bättre lämpar sig för dem, samt i övrigt beakta de synpunkter, som här ovan anförts.

Stockholm den 2 mars 1950.

Gunnar Hedlund.

Hjalmar Nilson
i Spånstad.

Stig F. Hansson
i Önnarp.

Robert L. Jansson,
Aspeboda.

Per Persson,
Norrby.

Gunnar Ericsson
i Näs.

Nils Jönsson
i Rosshol.

Holger Adolfsson.

Anders Pettersson,
Dahl.

Karl Andersson,
Björkäng.

Harald Andersson
i Dunker.
